

Тетяна ПОЛІВАНОВА,

вчитель початкових класів

Богуславецького НВК "ЗОШ І–ІІІ ст. – ДНЗ" ім. М.О.Максимовича
Золотоніської районної ради Черкаської обл.

Збудуємо школу життєтворчості

Мета цієї статті – поміркувати над створенням належних умов адаптації учнів 3 класу до впровадження Державного стандарту початкової освіти з урахуванням наступності та перспективності в навчально-виховному процесі.

Освіта має неоціненний вплив на розвиток особистості кожної людини, і в міру входження в інформаційну епоху цей вплив посилюється. Життя не стоїть на місці. Змінюються пріоритети часу, а отже, оновлюється, перебудовується й освіта.

Минулий навчальний рік відійшов в історію. Він був не менш напруженим, ніж попередні навчальні роки щодо пошуків актуального й своєчасного реагування на виклики часу. Зокрема на впровадження оновленого Державного стандарту початкової освіти. Звісно, новий стандарт – це й нові проблеми, які треба розв'язувати. Тим паче, що спостерігається оновлення змісту освіти на засадах системного й компетентнісного підходів, зокрема:

- глибше й послідовніше забезпечення у змісті передумов для реалізації виховних і розвивальних можливостей початкової освіти;
- послідовне відображення у вимогах до результатів навчання засвоєння ключових та предметних компетентностей;
- наближення змісту кожної освітньої галузі до життєвих потреб молодших школярів.

Слід зазначити, що компетентнісна освіта враховує досвід особистісної навчальної діяльності дитини, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до знань. Такі концептуальні орієнтири зумовлюють необхідність змін як у змісті освіти, так і в організації навчально-виховного процесу, оскільки спрямовані на розвиток ключових та предметних компетентностей учнів.

Компетентність – інтегрована здатність особистості. Вона охоплює знання, уміння й навички, досвід, цінності, ставлення, що можуть реалізуватися в процесі конкретної навчальної чи життєвої ситуації.

Академік О.Я.Савченко сутність компетентнісного підходу до навчання сформулювала у вигляді стислої формули, де "звичний результат навчання "я знаю" змінюється на "я знаю, як це застосовувати, я це розумію". Важливо не тільки дати дитині необхідні знання, уміння і навички, а й навчити використовувати їх у різних життєвих або навчальних ситуаціях. Олександра Савченко підкреслила, що компетентнісна освіта стосується також "творчої сфери (я створюю, я змінюю, я знаходжу, я доповнюю), й емоційно-ціннісної (я прагну до, я хочу досягти, я дуже ціную, я схвалюю, я відчуваю, що мені потрібно)". За такого підходу в учнів формується активна позиція

дослідника, творця, особистості, здатної швидко й оптимально діяти відповідно до поставлених завдань. Школярі починають усвідомлювати, що старанно вчитися потрібно для того, щоб мати можливість у майбутньому реалізувати свої прагнення, стати успішними, а, отже, щасливими людьми.

Реалізація компетентнісного підходу потребує від учителя нових підходів до організації навчально-виховного процесу, зокрема оптимального вибору ефективних прийомів, форм і методів навчання та виховання молодших школярів. Педагог у своїй діяльності має мотивувати дітей на досягнення індивідуальних результатів, залучати учнів до визначення мети роботи, діалогу, спонукати їх до ігрових ситуацій, драматизації й імпровізації, парної та групової роботи, до рефлексивних суджень (як ти думаєш, що ти думаєш, твоє враження, що ти робиш) тощо. При цьому зменшується контролююча роль вчителя. Натомість перевага надається позитивному змістовому оцінюванню й систематичному заохоченню дітей до самоконтролю та самооцінювання. Варто зазначити, що важливим аспектом діяльності вчителя на сучасному етапі є вміння планувати не окремий урок, а цілісну систему, оскільки компетентності учнів формуються не на окремому уроці, а упродовж тривалого часу. Сучасний педагог має добре володіти педагогічною діагностикою, орієнтуючись не тільки на навчальні досягнення учнів, а на їх індивідуальні особливості, обдаровання [2, с. 27].

Наступність і перспективність навчально-виховного процесу потребує насамперед якнайточнішого врахування вихідного рівня готовності дітей не лише на межі освітніх ланок, а й у межах кожного етапу.

Наступність – це неперервний процес виховання, розвитку й навчання дитини, який на кожному віковому етапі має як загальні, так і спеціальні цілі.

А саме:

- ✓ розвиток і виховання особистості дитини (інтелектуальний, моральний, соціальний, естетичний, фізичний);
- ✓ розвиток сенсорних умінь;
- ✓ освітні результати: ключові компетентності (уміння вчитися, комунікативна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, соціальна, ІКТ, підприємницька ініціативність); предметні компетентності (повноцінні читацькі, мовленнєві, обчислювальні);
- ✓ здатність до творчого самовираження;
- ✓ виховання ціннісного ставлення до природи, родини, Батьківщини, праці, мистецтва, здоров'я тощо.

Зіставлення цілей показує взаємозв'язок цих етапів.

Наступність між зазначеними ланками передбачає єдність методології й теорії навчання, розуміння цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісно-

го підходу, продовження розвитку всіх здібностей особистості, створення умов для розвитку творчості дітей; створення сприятливого для дітей навчально-предметного середовища, турботу про гігієну навчальної праці; поєднання ігрової та навчальної діяльності (А.Богуш, Н.Гавриш, Т.Поніманська, О.Проскура).

Перспективність націлює на предметну узгодженість щодо змісту навчання та поступове нарощування вимог до навчальних досягнень учнів з урахуванням складності процесу адаптації другокласників до навчання в 3 класі.

Маємо дуже точно й повно враховувати досягнення учнів не тільки в змістовому та методичному планах (хоча це дуже важливо), а й у планах сформованості особистісних якостей дітей, їхньої вольової сфери, готовності до подальшого навчання. В початковій ланці, особливо у 1–2 класах, плавно продовжуються й розвиваються напрямки дошкільного розвитку: широке використання ігрової діяльності, цілеспрямований розвиток сенсорних процесів (чутливості слуху, вправності рук, гостроти зору) [3, с. 111].

Здійснення наступності у 3 класі потребує координації зусиль учителя в подальшому вивченні дитячої особистості, забезпеченні переходу до систематичної навчальної діяльності, формуванні поведінки, умінь працювати самостійно, уважно слухати, узагальнювати, творчо застосовувати набуті вміння.

Цілеспрямований процес навчання третьокласників має відбуватися поступово, планомірно, систематично. Це означає, що навчальний матеріал з кожного предмета поділяється на відносно невеликі частини – теми, які можуть засвоюватися упродовж одного або кількох уроків.

Поступовість і планомірність передбачає перехід до вивчення нового матеріалу за умови засвоєння попереднього.

Навчаючись, школярі досягають певних результатів, що на дидактичному рівні виявляється в засвоєнні таких компонентів змісту освіти, як знання, уміння, навички, способи дії, досвід інтелектуальної та емоційно-оцінної діяльності. Загалом це виявляється у формуванні в учнів предметних і ключових компетентностей.

Щоб третьокласники позитивно ставилися до навчання, вчителі треба спиратися не лише на почуття обов'язку, волю учнів, а й на природну допитливість, емоційність, інтелектуальний потенціал дитини, її самооцінку, роль у колективі тощо. Мотиваційне забезпечення навчання передбачає опору педагога на позитивне виховання, всебічну підтримку розумових і вольових зусиль вихованця.

Тут доречно нагадати думку В.Сухомлинського про те, що навчання – не механічне перекладання знань із голови вчителя в голову дитини; це також складні моральні взаємини, у яких провідною, визначальною рисою є виховання честі, гідності, бажання бути гарною людиною [5, с. 91]. Постійна турбота про емоційне благополуччя дитини, уміння виявити й реалізувати перспективи її розвитку, гуманне спілкування – найважливіші передумови мотивації учіння.

Для адаптації третьокласників до нових умов навчання згідно з Державним стандартом початкової освіти учитель насамперед має подбати про комфортні умови навчання учнів у затишній, добре обладнаній, класній кімнаті, забезпеченій необхідною дитячою літературою, наочними посібниками, демонстраційним, роздатковим матеріалом, ТЗН, інноваційними технологіями. Прикладом для колег

може бути Богуславецький НВК ім. М.О.Максимовича. Ось уже 2 роки початкова ланка нашої школи працює за проектом "Збудуємо школу життєтворчості". Завдання проекту – поширення і впровадження в навчально-виховний процес елементів творчої спадщини С.Ф.Русової, М.О.Максимовича, Ш.О.Амонашвілі, О.А.Захаренка; організація інформаційного простору для розвитку потенційних можливостей учителів; опанування інноваційною технологією педагогіки життєтворчості.

Проект має такі етапи роботи:

1. Організаційно-підготовчий (2012–2013 н. р.):

- Вивчення та аналіз педагогічного досвіду С.Ф.Русової, М.О.Максимовича, Ш.О.Амонашвілі, О.А.Захаренка з проблеми педагогіки життєтворчості.

- Концептуальна розробка тематичних навчально-виховних середовищ.

2. Формувальний (2013–2014 н. р., 2014–2015 н. р.):

- Створення тематичних навчально-виховних середовищ: "Людина – природа" (1 клас), "Людина – суспільство" (2 клас), "Людина – родина" (3 клас), "Людина – культура" (4 клас).

- Розробка нових підходів у навчально-виховній роботі початкових класів.

- Практичне відпрацювання методики формування життєтворчості учнів.

- Створення оновлених виховних систем 1–4 класів.

- Створення нових курсів практичного втілення педагогіки життєтворчості в конкретному навчально-виховному середовищі.

- Накопичення досвіду з питань розроблення моделі навчально-виховного процесу як "Школи життєтворчості".

3. Узагальнюючий (2015–2016 н. р.):

- Експертне впровадження, внесення коректив та доповнень у розроблення моделі навчально-виховного процесу як "Школа життєтворчості".

- Поширення досвіду з означеної проблеми.

На кожному етапі плануються засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів, надається методична допомога вчителям 1–4 класів, активізується взаємодія вчителів, проводяться відкриті уроки. Але основна робота "Школи життєтворчості" полягає не в методичних засіданнях, а в безпосередній роботі з дітьми кожного вчителя. Тому очікувані результати проекту "Школа життєтворчості" такі:

- ✓ Розроблення й апробація моделі навчально-виховного процесу як "Школа життєтворчості", яка передбачає формування ключових життєвих компетентностей.

- ✓ Формування позитивного ставлення учнів до процесу навчання та виховання.

- ✓ Реалізація основних принципів педагогіки життєтворчості:

- створення для дітей ситуацій життєвого успіху в усіх сферах шкільної діяльності;

- відкриття учням перспектив їхнього життєвого шляху;

- виявлення та розвиток у кожної дитини її індивідуальних здібностей та обдаровань, орієнтація на свободу вибору сфери діяльності учнів;

- використання складних ситуацій, проблем для розвитку життєвої компетентності учнів з орієнтацією на духовні цінності суспільства.

Набуття загальнонавчальних та життєвих компетентностей діяльності – підґрунтя для подальшого успішного навчання школяра в основній школі. На нашу думку, педагогіка життєтворчості через створені тематичні навчально-виховні середовища має вирішити це питання.

Школа життєтворчості – це інститут збереження й зміцнення фізичного, психічного, морального, духовного здоров'я дитини, допомоги їй у кризовій ситуації, захисту від стресогенних чинників у нестабільному суспільстві.

Особливу увагу вчитель має приділяти збереженню та зміцненню фізичного здоров'я дітей, тому навчальне навантаження в тижневому циклі розподіляти таким чином, щоб його найбільша інтенсивність припадала на вівторок і середу, а четвер був би дещо полегшеним днем. Вивчення нового матеріалу, контрольні роботи найкраще проводити на 2–4 уроках серед тижня.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на всіх уроках через кожні 15 хвилин необхідно проводити фізкультхвилинки та гімнастику очей. Тривалість уроків у загальноосвітніх навчальних закладах у третій класі – 40 хвилин.

В.О.Сухомлинський неодноразово підкреслював: "Я не боюся ще й ще раз повторити: турбота про здоров'я – найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили".

Впровадження здоров'язбережувальних технологій потребує від учителя, по-перше, не допускати перевантаження учнів, враховувати інтелектуальні, фізіологічні та індивідуальні мовні особливості учнів. Намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми. Здоров'язбережувальні технології передбачають: зміну видів діяльності, чергування інтелектуальної, емоційної, рухової видів діяльності; групової та парної форм роботи, які сприяють руховій активності, вчать поважати думки інших та висловлювати власні; проведення ігор та ігрових ситуацій, нестандартних та інтегрованих уроків [1, с. 3].

В учнів розвинута інтуїтивна здатність відчувати емоційний стан учителя, а тому з перших хвилин уроку треба створити середовище доброзичливості, позитивного емоційного налаштування.

Нині в навчально-виховному процесі не можна обійтися без комп'ютера та сучасних інформаційно-комунікативних технологій, які стали невід'ємним атрибутом життя дитини, викликають у неї жвавий інтерес і значно полегшують процес сприйняття нової інформації.

З 2 класу мої вихованці залюбки оволодівають азами роботи з комп'ютером під час вивчення курсу "Сходинки до інформатики". У 3 класі ця робота продовжиться. Програмою передбачено створення учнями індивідуальних або групових проєктів протягом другого року вивчення курсу. Під час створення цих проєктів школярі мають ознайомитися з основними принципами проєктної діяльності й реалізувати всі ІКТ-компетентності, набуті в процесі опанування знань.

І все ж потрібно пам'ятати слова видатного педагога В.О.Сухомлинського, який наголошував: "Джерела здібностей і обдаровань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Чим більше впевненості й винахідливості у дитячих руках, чим тонша взаємодія

рук зі зряддям праці, чим складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіша творча стихія дитячого розуму, тим тонші, складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії; чим глибше увійшла взаємодія рук з природою, із суспільною працею в духовне життя дитини, тим більше в діяльності дитини спостережливості, допитливості, пильності, уважності, здатності досліджувати" [6, с. 417].

Щоб долучити дітей до цього благодатного джерела їхнього розвитку, педагог має вміти малювати, клеїти, вишивати, доглядати за тваринами, вирощувати рослини. Тоді свої вміння зможе передати дітям.

Аби наші другокласники з радістю завітали у 3 клас, учитель має створити сприятливу атмосферу на уроках, налагодити особистісний контакт з учнями.

Молодший шкільний вік особливо сприятливий для розвитку мотивації досягнення успіхів у навчальній, трудовій, ігровій діяльності дітей. Згодом цей мотив стає досить стійким, домінує над мотивом уникнення невдач, прискорює розвиток різноманітних здібностей дитини.

Інноваційне значення педагогічного досвіду полягає в тому, що вчитель-практик розглядає питання формування мотивації навчальної діяльності молодших школярів як запоруку підвищення ефективності навчання. Кожен учитель ставить собі за мету дати дитині глибокі й міцні знання, його головним завданням має бути не просто виклад матеріалу, а залучення учнів до активної участі в опрацюванні теми, що вивчається, через застосування сучасних інноваційних методик навчання молодших школярів. Завдання ж учнів – не лише засвоїти навчальний матеріал, а опанувати певну тему так, щоб кожен зміг навчитися іншого, відстояти свою думку, застосувати знання поза межами навчальної ситуації.

Основа ефективного навчання учнів – формування в дитини мотивації до навчальної діяльності. Саме вмотивована діяльність стимулює її до навчання, якісного засвоєння знань, розвитку. Основи мотивації навчання закладаються саме в молодшому шкільному віці.

Залежно від мотивації одне завдання дитина може не виконувати взагалі або виконувати з різним ступенем активності, а над іншим готова просидіти тривалий час, не помічаючи завершення уроку.

Навчальна діяльність має складну структуру. Аби в молодших школярів виникло бажання виконувати навчальні завдання, учителю потрібно спочатку провести роботу, спрямовану на формування ігрової мотивації, і лише потім переходити до постановки навчального завдання.

Вважаємо, що **гра – невід'ємний компонент навчальної діяльності** не лише в першому, а й наступних класах початкової ланки. Вона заохочує дітей виконувати дії спільно.

Вторгнення у сферу гри дитини – дуже тонкий і делікатний момент. Дії дорослого, спрямовані на його виховання й навчання, цілком зрозумілі. Але коли вчитель починає з ними гратися, більшість дітей ставиться до цього обережно: "З нами справді граються чи прикидаються?". Тому вчитель має грати професійно, по-справжньому. Тоді буде легше перейти від ігрової діяльності до навчальної, а потім і до інших видів діяльності.

Саме ігрові форми роботи спонукають дітей до засвоєння нових знань, а це – обов'язкова складова розвитку мотивації учнями навчальної діяльності.

Серед аргументів, що мотивують учня здобувати нові знання, виокремлюємо такі:

- зростає у своїх знаннях;
- уміє відстояти себе, заявити про себе своїми знаннями;
- пам'ятає, що знання – це шлях до успіху;
- покращує своїми знаннями комунікативні здібності;
- учись і вміє навчити іншого.

Тому, на нашу думку, важливо розвивати в дітей молодшого шкільного віку не просто бажання оволодіти знаннями, а виховувати в них органічну потребу вмотивовано сприймати нову інформацію, вміти використовувати нові знання й уміння в реальних життєвих ситуаціях.

За пріоритетну позицію слід взяти думку про те, що школа – не просто місце, де дитина отримує знання, а простір, де вона вчиться жити, пізнавати навколишній світ, загальнолюдські моральні цінності, стає повноцінним членом суспільства.

Щоб залучити кожну дитину до активного навчально-виховного процесу, вчителю треба знати її внутрішній світ, ідеали, життя поза школою.

Інтелектуальне виховання має здійснюватися на основі взаємодії вчителя, батьків і дітей. Воно відбуватиметься успішно, якщо вчитель знатиме уподобання і традиції родини своїх вихованців.

Для формування інтелектуальної культури молодшого школяра на уроках має домінувати творча ситуація. На уроках моделюють їх під час розв'язання комбінованих завдань та завдань із логічним навантаженням, дискусій, критичного аналізу прочитаного, ігрових ситуацій.

Складаючи календарне планування 3 класу на навчальний рік із математики, української мови, природознавства та інших предметів, потрібно окреслити, які поняття діти мають засвоїти впродовж навчального року, який зв'язок між цими поняттями та тими, що вивчалися раніше. Готуючись до уроків, варто продумати шляхи опанування учнями змісту та обсягу певних понять, системи завдань, які допоможуть їм оволодіти поняттями, узагальнити та систематизувати знання про вивчене. Взаємозв'язок між навчальними розділами, темами програми сприятиме формуванню поняттєвого мислення дитини як інтелекту в дії.

У третьому класі навчальні досягнення учнів оцінюють у балах (окрім предметів "Основи здоров'я", "Фізична

культура", "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво", "Мистецтво", "Сходинки до інформатики"). Оцінювання третьокласників має бути вмотивованим. Важливо, щоб дитина не втратила стимулу до праці. Оцінки в балах стають для дітей більш зрозумілими й мотиваційними, якщо супроводжуються стислим і точним коментарем вчителя. Завдання вчителя полягає в тому, щоб негативні й позитивні емоції, породжувані невдачами чи успіхами в навчанні, використовувати для активізації діяльності дітей.

Для восьмирічного школяра, який відчує труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, заохочення найменшого успіху має велике значення.

Вміло користуючись у роботі з третьокласниками педагогічною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів, створює атмосферу доброзичливих взаємин у класі, що необхідно для підтримування в учнів почуття власної гідності, доброти й чуйності, бажання працювати разом з однолітками.

У щоденній роботі я керуюсь настановою В.Сухомлинського "Те, що дитині необхідно запам'ятати, і те, чого навчитися, передусім повинно бути для неї цікавим".

Дитина – головна педагогічна цінність, тому не дитину треба пристосовувати до системи освіти, а освіту до неї; у шкільній освіті різноманітними засобами має утверджуватися позитивне ціннісне ставлення учнів до себе, інших людей, до природи і суспільства [4, с. 6].

Л і т е р а т у р а

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1–6.
2. Гаряча С. А., Добровольська Л. Н. Особливості роботи початкової школи у 2012–2013 навчальному році. // Педагогічний вісник. – 2012. № 3. – С. 27.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн./ О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. – К., 2009. – 225 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибр. твори: У 5 т. – К., 1976. – Т. 1. – С. 91.
6. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям. – К.: "Акта", 2012. – 537 с.